

ارائه الگوی ضعف کنترل های داخلی بر اساس معیارهای کنترلی شاخص کیفی حسابداری

عباس غفاری قاضیانی

گروه حسابداری، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران.
abbasghaffari135811@gmail.com

سیناخر دیار

گروه حسابداری، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران. (نویسنده مسئول)
kheradyar@iaurasht.ac.ir

محمد رضا پور علی

گروه حسابداری، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.
pourali@iauc.ac.ir

محمود صمدی لرگانی

گروه حسابداری، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران.
mslargani@gmail.com

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۶/۰۲ تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۶/۲۶

چکیده

کنترل های داخلی، فرآیندی جهت حصول اطمینان در خصوص دستیابی به هدف هایی چون اثربخشی، کارایی عملیاتی، قابلیت اتکای گزارشگری و تطابق فعالیت سازمان با قوانین کاربردی و الزام نهادهای قانون گذار است. عدم کارایی عملیاتی و کیفیت گزارشگری مالی به عنوان پیامدهای منفی ناشی از ضعف کنترل های داخلی می باشد که احتمال می رود این پیامدها ناشی از معیارهای کنترلی شاخص کیفی حسابداری باشد. از این رو هدف پژوهش، ارائه الگوی ضعف کنترل های داخلی بر اساس معیارهای کنترلی شاخص کیفی حسابداری است. برای دستیابی به هدف پژوهش، داده های ۸۷ شرکت نمونه، در بازه زمانی ۷ ساله از ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۷ جمع آوری شد و به شیوه تحلیل توصیفی - همبستگی با اجرای آزمون رگرسیون لاجیت تجزیه و تحلیل شدند. نتایج نشان داد که بین افشاء مولفه های ریسک و ضعف کنترل های داخلی رابطه معناداری وجود دارد. بین ساختار حاکمیت شرکتی (استقلال هیات مدیره، مالکیت نهادی) و ضعف کنترل های داخلی رابطه معناداری وجود ندارد. بین ریسک عملیاتی و ضعف کنترل های داخلی رابطه معناداری وجود ندارد.

واژه های کلیدی: ضعف کنترل های داخلی، ساختار حاکمیت شرکتی، ریسک عملیاتی.

۱- مقدمه

ایجاد سیستم کنترل داخلی باکیفیت از دیرباز به عنوان مکانیسمی مهم برای اطمینان از گزارشگری مالی با کیفیت بالا مورد توجه قرار گرفته است. اهمیت آن در بخش ۴۰۴ قانون ساربنز اکسلی مشخص شده است که از شرکت‌ها می‌خواهد سالانه ارزیابی کنترل‌های داخلی خود را افشاء کنند. مطالعات قبلی نشان می‌دهد که سیستم کنترل داخلی ضعیف می‌تواند احتمال بروز خطاهای اساسی و افشاهای مالی ساختگی را افزایش دهد (بل و کارسلو، ۲۰۰۰).

کنترل‌های داخلی یکی از مکانیزم‌های متعددی است که واحدهای تجاری برای کنترل مساله نمایندگی مورد استفاده قرار می‌دهند. کنترل‌های داخلی بخش مهمی از مدیریت یک سازمان است. بخشی که برنامه‌ها، روش‌ها و رویه‌های مورد استفاده سازمان در دستیابی به رسالت وجودی و اهداف خرد و کلان خود است. طراحی و استقرار مناسب سامانه‌های کنترل داخلی در واحدهای اقتصادی یکی از مهم‌ترین عوامل تحقق اثربخشی و کارایی عملیات، ارتقای پاسخگویی و شفافیت مالی، رعایت قوانین و مقررات و کمک به پیشگیری از تقلب و سوء استفاده‌های مالی به شمار می‌رود (حاجیها، ۱۳۹۴). در واقع کنترل داخلی یک روش کنترلی مؤثر از نظارت و مدیریت و پیشگیری از ریسک است. کنترل داخلی تعریف شده در کوزو به صراحت خاطر نشان کرد که هدف از کنترل داخلی شرکت-ها اطمینان از گزارشگری مالی، کارایی و اثربخشی عملیاتی، رعایت قوانین و مقررات مربوطه است.

اجرای سیستم کنترل داخلی در عمل با موانعی مواجه است که باید آنها شناسایی شده و راه کارهایی برای کاهش آن ارائه کرد چرا که بدون شناسایی و برطرف نمودن آنها، نمی‌توان منافع زیادی از اجرای ضعیف کنترل داخلی برای سازمان انتظار داشت. به طور کلی شناسایی عواملی که می‌تواند موانعی در اجرای کنترل‌های داخلی با کیفیت باشد می‌تواند در قالب معیارهای کنترلی شاخص کیفی حسابداری (ساختار حاکمیت شرکتی، افشای مولفه‌های ریسک و ریسک عملیاتی) تعریف نمود.

در این راستا با توجه به اینکه مدیران وظیفه طراحی و اجرای سیستم کنترل داخلی در یک سازمان را دارند (چن، نچل و ماریسیتی، ۲۰۱۷)، ساختار حاکمیت شرکتی می‌تواند نقش مهمی در مدیریت و بهبود کیفیت کنترل داخلی داشته باشد و حتی ممکن است ویژگی‌های مختلف ساختار حاکمیتی در شکل دهی آن تاثیر بسزایی داشته باشد.

طبق نظریه نمایندگی، تضاد منافع بین مدیریت و مالکیت ایجاد می‌شود (فاما و جنسن، ۱۹۸۳). بنابراین برای

مقابله با این تعارض‌ها و حمایت از منافع سهامداران، هیئت مدیره وظیفه‌ای بیش از پیش را بر عهده دارد که شامل نظارت بر مدیریت، تأیید استراتژی شرکت، نظارت بر سیستم کنترل داخلی و اطمینان از کیفیت گزارش‌های مالی است. هنگامی که ضعف با اهمیتی در کنترل‌های داخلی وجود دارد، مدیران فرصت‌های بیشتری برای درگیرکردن در رفتارهای فرصت-طلبانه دارند. بنابراین ساختار و ترکیب اعضای هیات مدیره شرکت‌ها به احتمال زیاد توانایی تاثیرگذاری بر فعالیت‌های کنترلی و عملکرد شرکت را خواهد داشت.

یکی دیگر از سازوکارهای حاکمیت شرکتی که دارای اهمیت فزاینده‌ای می‌باشد، ظهور سرمایه‌گذاران نهادی به عنوان مالکان شرکت‌هاست. مالکان نهادی به دو طریق می‌توانند بر اثربخشی کنترل‌های داخلی تاثیر بگذارند. اول، حضور مالکان نهادی می‌تواند به طور غیر مستقیم، فعالیت‌های فرصت طلبانه مدیران که از عوامل ناکارآمدی کنترل‌های داخلی است، آن را کاهش دهند. به عنوان مثال مطالعات قبلی نشان می‌دهد که بین مالکیت نهادی و اقلام تعهدی اختیاری رابطه منفی وجود دارد (شانگ، ۲۰۰۳) و ارتباط معناداری بین مالکیت نهادی و فعالیت‌های هموارسازی سود وجود دارد (چانگ، فرت و کیم، ۲۰۰۲). دوم، حضور سرمایه‌گذاران نهادی می‌تواند با تشویق شرکت‌ها برای افشای اطلاعات بیشتر درباره سیستم کنترل داخلی خود، احتمال بروز افشای ضعف در کنترل‌های داخلی را کاهش دهد. به احتمال زیاد شرکت‌هایی که سطح بیشتری از مالکیت نهادی دارند، گزارش‌های داوطلبانه مدیریت را در مورد کنترل داخلی منتشر می‌کنند.

بدیهی است که شرکت‌ها به طور مداوم در طی رشد تکاملی خود در معرض ریسک قرار دارند. علاوه بر این، اگرچه ریسک معمولاً دارای معنای منفی است به این معنا که آسیب یا ضرری در نتیجه برخی از رفتارها یا وقایع خاص باشد، اما می‌تواند به عنوان فرصتی برای بهره‌مندی و دستیابی به موفقیت در تجارت نیز تلقی شود. بر این اساس، استاندارد مدیریت ریسک، ریسک را "ترکیبی از احتمال یک رویداد و پیامدهای آن" تعریف می‌کند (استاندارد مدیریت ریسک، ۲۰۰۲). ذکر این نکته حائز اهمیت است که پیامدها می‌توانند هم منفی و هم مثبت باشند. رشد و توسعه فقط توسط شرکت‌هایی که ریسک را به طور مناسب مدیریت می‌کنند، حاصل می‌شود. یعنی شرکت‌هایی که تمایل دارند، ماهیت ریسک‌هایی که در محیط و خود شرکت بوجود می‌آیند را بشناسند. اهمیت بررسی ریسک عملیاتی به این دلیل است که تأثیر هر یک از ریسک‌ها (بجز ریسک عملیاتی) بر واحد تجاری محدود است و فقط حوزه مرتبط را دچار لغزش می‌کنند ولی

استفاده از فرصت ها را افزایش می دهند. هم افزایی در بین این پنج مؤلفه با روند کار شرکت در ارتباط است. هدف از این چارچوب با هدف جلوگیری از خسارات احتمالی و تحقق اهداف عملیاتی است.

مطابق چارچوب کوزو، ارزیابی ریسک به فرآیند شناسایی و تجزیه و تحلیل خطرات مربوط به شرکت ها اشاره دارد در حالی که فعالیت های کنترلی روشی است که اقدامات لازم برای پرداختن به ریسک های مربوط به شرکت را بطور مؤثر انجام می دهند. با توجه به اینکه فعالیت های ارزیابی و کنترل ریسک جزء ضروری در چارچوب کنترل داخلی شرکت هستند، انتظار داریم گزارش مؤلفه های ریسک شرکت ها، منجر به کاهش ضعف کنترل های داخلی شود.

از طرفی سازمان ها به مثابه سیستم های اجتماعی، از یک سری عوامل درونی و بیرونی به صورتی مستمر تحت تأثیر قرار دارند. سازمان ها که برای تولید کالا و یا ارائه خدمات تأسیس شده اند با توجه به اندازه، اهداف و حیطة عملکرد آنها از میزان خاصی از ارتباط با جامعه برخوردار هستند. عوامل محیطی با توجه به کمیت و کیفیت تأثیرگذاری در جهت بالندگی یا رکود فعالیت های سازمان ها ایفاء نقش می کنند و در این میان معیارهای کنترلی، حدود و ثغور تأثیرات را تعیین می کنند. لذا بررسی همه جانبه و جامع عوامل مؤثر بر ضعف کنترل داخلی از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

با توجه به مطالب بیان شده، این سؤال مطرح می شود که آیا بین ضعف کنترل های داخلی و معیارهای کنترلی شاخص کیفی حسابداری رابطه ای وجود دارد؟

۲- مبانی نظری پژوهش

۲-۱- مؤلفه های ریسک و ضعف کنترل های داخلی

فروپاشی مداوم شرکت های بزرگ که تصویر نادرستی از ریسک موجود شرکت ارائه کرده بودند دامنه و سودمندی افشای اطلاعات (به ویژه در مورد ریسک) را بیشتر نمایان ساخته است. این وضعیت، تدوین کنندگان قوانین مالی و حسابداری را ترغیب کرده است که در مورد افشای اطلاعات مورد نیاز بازنگری نمایند. نهایتاً چنین وضعیتی از افشای اطلاعات در مورد ریسک شرکت ها را دارای اهمیت ویژه ای کرده است.

ریسک شرکت را می توان به عنوان احتمال تأثیر منفی در آینده بر موقعیت های اقتصادی شرکت تعریف کرد. افشاهای ریسک باید از یک فرآیند مدیریت ریسک شرکتی ایجاد شوند. در چارچوب فعلی، مدیریت ریسک به یک بخش اساسی از

تأثیری که ریسک عملیاتی بر سازمان دارد نامحدود است حتی در مواقعی می تواند منجر به توقف فعالیت واحد تجاری گردد. از این رو وجود آگاهی از مدیریت صحیح ریسک نه تنها در حفظ بلکه در ایجاد ارزش اضافی برای شرکت نیز نقش دارد. بنابراین با مشخص شدن میزان ریسک عملیاتی می توان کنترل داخلی مناسبی را اعمال کرد.

از طرفی افشای اطلاعات مالی همواره در گزارش های نظام گزارشگری مالی به طور کامل مورد توجه قرار گرفته است. اما امروزه جهت مشخص شدن جنبه های متفاوت فعالیت شرکت ها بیشتر به اطلاعات غیر مالی تأکید می گردد، اطلاعاتی که با فاش ساختن بعضی جوانب شرکت ها، نگرش متفاوت و زاویه دید جدیدتری به کاربران از اطلاعات می دهد.

افشای اطلاعات مربوط به ریسک و مدیریت ریسک یکی از داده های غیر مالی در صورتی که سطح افشاء آن به اندازه کافی باشد، سهم ارزنده ای در پردازش داده های دریافتی کاربران دارد و در مدل های تصمیم آنان در راستای ارزش-آفرینی، اثربخشی خود را اعمال خواهد کرد به گونه ای که سرمایه گذاران معتقدند که افشای اطلاعات مربوط به ریسک در انتخاب پرتفوی مناسب به آنان کمک بهینه ای خواهد کرد. افشای اطلاعات مربوط به ریسک در حقیقت نقش مهمی در بهبود شفافیت و توانایی شرکت در مدیریت ریسک ایفا می کند. شرکت هایی که افشای بیشتری از اطلاعات مربوط به ریسک را دارند، کنترل داخلی با کیفیت بالاتری دارند. در حالی که بخش قابل توجهی از ادبیات، مدیریت ریسک شرکت را توصیف می کند، تحقیقات در مورد افشای ریسک شرکت ها هنوز محدود است. به ویژه هنگامی که به پیامدهای افشای گزارش ریسک در کیفیت کنترل های داخلی می پردازیم. افشای اطلاعات مربوط به ریسک حاوی اطلاعات زیادی در مورد فعالیت های مربوط به ارزیابی و کنترل ریسک از نکات کلیدی کیفیت کنترل داخلی است.

با توجه به اینکه کنترل داخلی یک عنصر ضروری از مدیریت مؤثر شرکت محسوب می شود، منطقی است که همیشه علاقه به تضمین، توسعه و افزایش کارایی آن وجود داشته باشد. اهمیت کنترل داخلی برای موفقیت یک شرکت مشروط به طراحی مدل های مختلف یا اصطلاحاً چارچوب کنترل داخلی است.

چارچوب کنترل داخلی کوزو شامل پنج مؤلفه است: محیط کنترل، ارزیابی ریسک، فعالیت های کنترلی، اطلاعات و ارتباطات و نظارت. هر یک از عناصر تأثیر مهمی در مدیریت ریسک مؤثر دارند، یعنی از یک سو کاهش مؤثر در پیامدهای منفی بالقوه را فراهم می کنند و از سوی دیگر احتمال سوء

تأثیرگذاری بر رفتارهای مدیران دارند (شلیفر و ویشنی ، ۱۹۸۶).

چونگ ، فیرت ، و کیم (۲۰۰۲) مالکان نهادی می‌توانند رفتارهای فرصت طلبانه مدیران خود را ، مهار کنند. میترا و کریدی (۲۰۰۵) رابطه معکوسی بین مالکیت نهادی و مدیریت تعهدی نشان می‌دهند ، براین اساس که مالکیت نهادی نقش مهمی در کاهش رفتار گزارشگری فرصت طلبانه مدیران دارد. به نظر می‌رسد شرکت هایی که مالکیت نهادی بالاتری دارند ، با دقت بیشتری روبرو هستند و از این رو کمتر احتمال دارد مشکلات جدی در کنترل داخلی داشته باشند.

۲-۳- ریسک عملیاتی و ضعف کنترل های داخلی

با توسعه و پیچیدگی روزافزون واحدهای اقتصادی ، نیاز به استقرار سیستم کنترل داخلی اثربخش به عنوان جزئی لاینفک از سیستم مدیریت کارا مورد توجه جدی قرار گرفته است. یک کنترل داخلی خوب باید ریسک های متعددی را که یک سازمان در بخش‌های مختلف یا مراحل عملیاتی با آن روبرو است در نظر بگیرد و مکانیسم مدیریتی مؤثر برای جلوگیری از بروز ریسک در محیط فراهم کند . علاوه بر این ، ارائه سلسله مراتب واضح برای طبقه‌بندی عوامل ریسک می تواند به مدیریت ریسک مؤثر منجر شود (بیزلی و همکاران ۲۰۰۵ ؛ ساتون و همکاران، ۲۰۰۸).

مئول بروک (۲۰۰۲) معتقد است در ریسک عملیاتی به شناسایی و ارزیابی تمامی ریسک‌هایی که بر ارزش سازمان تاثیر می‌گذارد ، پرداخته می‌شود(فیروز علیزاده و رضایی ، ۱۳۹۵). بنکر و سیروهی(۲۰۰۵) ریسک عملیاتی می تواند از قصور عدم کارایی پرسنل و افراد ، فن آوری و روند کاری رخ دهد . در فرآیند مدیریت ریسک جامع شرکت از فنونی برای مدیریت ریسک های عملیاتی استفاده می شود که مراحل آن عبارت است از؛ شناسایی ریسک های عملیاتی ، رتبه بندی ریسک‌های شناسایی شده و اتخاذ تصمیمات مناسب در برخورد با این ریسک ها. به هرحال فرآیند مدیریت ریسک جامع شرکت به دنبال اجرای فنونی برای کاهش ریسک های عملیاتی است که در نهایت باعث افزایش کارایی (حسینی و همکاران ، ۱۳۹۳) و کاهش ضعف کنترل های داخلی می‌گردد.

۲-۴- استقلال هیات مدیره و ضعف کنترل های داخلی

نظریه نمایندگی (جنسن و مک لینگ ، ۱۹۷۶؛ فاما و جنسن ، ۱۹۸۳) چارچوبی برای پیوند دادن حاکمیت شرکتی با کنترل‌های داخلی فراهم می‌کند. طبق نظریه نمایندگی ، حاکمیت شرکتی با هزینه‌های بالای نمایندگی سعی در کاهش

کنترل سازمان‌های داخلی و حاکمیت شرکتی و یک عنصر اساسی از حوزه کسب و کار تبدیل شده است. تمرکز مدیریت ریسک بر تعیین و کاهش ریسک بوده و هدف آن افزودن حداکثر ارزش پایدار به تمامی فعالیت‌های سازمان می‌باشد(مولائی نژاد و همکاران، ۱۳۹۳).

فرآیند مدیریت ریسک نیز اطلاعات ریسک را تولید می‌کند که می‌تواند در دسترس عموم قرار بگیرند. انتشار اطلاعات ریسکی به عنوان یک مسئولیت مهم برای مدیران در نظر گرفته می‌شود که این اطمینان را حاصل می‌کند " سهامداران و سایر ذی نفعان به خوبی در مورد ریسک های اصلی و ابعاد شرکت آگاه هستند"(شورای گزارش دهی مالی، ۲۰۱۴ a).

گزارش ریسک برای سرمایه گذاران با ارزش است. افزایش ریسک نه تنها اطلاعات بیشتری را در مورد مشخصات ریسک شرکت‌های ذکر شده به سرمایه‌گذاران ارائه می‌دهد بلکه می‌تواند تصمیمات سرمایه‌گذاری، سرمایه‌گذاران را نیز بهبود ببخشد(برتا و بوزلون ، ۲۰۰۴).

از طرف دیگر، ارزیابی مولفه‌های ریسک، شرکت را ملزم به انجام یک روند پویا و تکراری برای شناسایی و ارزیابی ریسک‌ها در رابطه با دستیابی به اهداف می‌کند و از تأثیر منفی آن بر روی شرکت جلوگیری می‌کند که شامل استراتژی‌های مختلف ریسک مانند پذیرش ریسک ، انتقال ریسک ، تقسیم ریسک و جلوگیری از ریسک است. مؤلفه های دیگر ، یعنی فعالیت‌های کنترلی ، اقدامات ایجاد شده از طریق سیاست‌ها و رویه‌هایی است که اطمینان حاصل می‌کند دستورالعمل‌های مدیریت برای کاهش ریسک ها در دستیابی به اهداف انجام می‌شود و فعالیت های کنترل در تمام لایه های یک سازمان انجام می شود. بنابراین افشای ریسک نقش مهمی در کاهش تعداد نقاط ضعف کنترل‌های داخلی در آینده و بهبود قدرت کنترل داخلی ایفا می‌کند.

۲-۲- مالکیت نهادی و ضعف کنترل های داخلی

از آنجا که سیستم کنترل داخلی ارتباط نزدیکی با حاکمیت شرکتی دارد ، بنابراین ضعف کنترل‌های داخلی غالباً با حاکمیت شرکتی ضعیف همراه خواهد بود . در این شرایط، کنترل نظارت بر رفتار فرصت طلبانه مدیریت دشوار می شود. بنابراین سرمایه گذاران نهادی، به عنوان مکانیزم حاکمیت شرکتی ، می توانند در بسیار از سامانه های حاکمیت شرکتی و تصمیمات مدیریت نقش مهمی را ایفا کنند (شلیفر و ویشنی ، ۱۹۹۷). مطالعات پیشین نشان داده است که سرمایه‌گذاران نهادی با سهام زیاد ، می‌توانند از نظارت بیشتری بهره‌مند شوند، چرا که انگیزه هایی برای بهبود حاکمیت شرکتی و

می‌دهد که اکثر شرکت‌های نمونه برداری اطلاعات کنترل داخلی کافی را در گزارش‌های سالانه خود فاش نکرده‌اند. نتایج تجزیه و تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که استقلال هیات‌مدیره یک متغیر مهم است که افشای کنترل داخلی را توضیح می‌دهد. این امر نشان می‌دهد که مدیران مستقل به بهبود کیفیت افشا و افزایش شفافیت اطلاعات کمک می‌کنند.

کینیوا (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی تاثیر سیستم های کنترل داخلی بر عملکرد مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار کنیا پرداخت. نتایج نشان داد که سیستم های کنترل داخلی رابطه معناداری با عملکرد مالی دارد و سیستم کنترل داخلی، یک معیار پیش بین مثبت از عملکرد مالی است. براساس این پژوهش سیستم های کنترل داخلی مخصوصا مدیریت ریسک، حاکمیت شرکتی، فعالیت کنترلی، محیط کنترلی و واحد حسابرسی داخلی حوزه های مهمی هستند و به منظور بهبود عملکرد مالی شرکت ها باید به آنها توجه نمود.

زو و وانگ (۲۰۱۳) در پژوهشی به بررسی مالکیت نهادی، افشای ریسک و مزایای بالقوه: از دیدگاه کنترل داخلی و ریسک شرکت پرداختند. شرکت‌هایی که مالکیت نهادی بالاتری دارند، افشای اطلاعات بیشتری را در مورد عوامل ریسک فراهم می‌کنند و اقدامات بیشتری در پاسخ به عوامل ریسک انجام می‌دهند. نتایج بدست‌آمده از مزایای بالقوه گزارش ریسک نشان می‌دهد که افشای ریسک اثرات مثبتی بر کیفیت کنترل داخلی دارد. و همچنین، افشای ریسک می‌تواند به طور موثر ریسک سیستماتیک را به طور موثر کاهش دهد.

تانگ و زو (۲۰۱۰) در پژوهشی به بررسی مالکیت نهادی و ضعف کنترل های داخلی پرداختند. نتایج نشان داد بین سطح مالکیت نهادی و ضعف کنترل های داخلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

ایمانی برندقی، کاظمی علوم و عبدی (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی تنوع جنسیتی در هیئت مدیره بر احتمال وجود ضعف در کنترل های داخلی پرداختند. یافته‌ها تاثیر منفی حضور حداقل یک نماینده زن در ترکیب هیئت مدیره بر احتمال وجود ضعف در کنترل‌های داخلی شرکت‌ها را تایید می‌کند. بر این اساس انتظار می‌رود حضور نماینده زن در هیئت مدیره، محیطی را ایجاد کند که همگنی هیئت مدیره از بین رود و فرآیند کنترل و نظارت دقیق‌تر گردد.

ابراهیمی کردلر، حسن بیگی، غواصی کناری (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی تاثیر نقاط ضعف کنترل های داخلی بر عملکرد و ارزش شرکت پرداختند. نتایج نشان داد که نقاط ضعف کنترل های داخلی بر عملکرد و ارزش شرکت تاثیر

آنها با افزایش دامنه افشای داوطلبانه و با استفاده از دستگاه-های نظارتی مانند حضور مدیران مستقل در هیئت مدیره شرکت می‌کنند. بنابراین اعضای مستقل هیات مدیره آنجا هستند که به عنوان یک مکانیزم کنترلی و عملکرد نظارتی مستقل فعالیت داشته باشند. مطالعات متعددی در ایالات متحده برای بررسی رابطه بین ویژگی‌های هیات مدیره و ضعف کنترل‌های داخلی انجام شده است (بالسام، جیانگ و لو، ۲۰۱۴؛ چن، نچل و ماریسیتی، ۲۰۱۷). آن‌ها شواهدی مبنی بر ارتباط بین استقلال هیات مدیره و ضعف کنترل های داخلی گزارش کرده‌اند. در مصر، خلیفه و سماها (۲۰۱۶) ارتباط ناچیزی بین استقلال هیئت مدیره و ضعف کنترل های داخلی گزارش داده‌اند. چن، نچل و ماریسیتی (۲۰۱۷) دوگانگی مدیر عامل بر رابطه بین استقلال هیئت مدیره و افشای نقاط ضعف کنترل‌های داخلی در ایالات متحده تأثیر می‌گذارد. بنابراین هیئت مدیره و مدیران ارشد شرکت نقش مهمی در تعیین انطباق کنترل‌های داخلی دارند.

۴- پیشینه پژوهش

خلیف و سماها (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی استقلال هیات مدیره و کیفیت کنترل های داخلی در مصر پرداختند. نتایج نشان داد که استقلال هیات‌مدیره اثر مثبت قابل توجهی بر کیفیت کنترل داخلی ندارد. با این حال، هنگامی که اثر تعدیل دوگانگی مدیر عامل بر چنین رابطه‌ای تست می‌شود، نتایج ارتباط بین ساختار هیات مدیره مثبت و قابل توجه می‌شود، در حالی که دوگانگی وجود نداشته باشد نتایج، منفی است.

لو و کائو (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی ویژگی های فردی اعضای هیات مدیره و ضعف کنترل های داخلی پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که خصوصیات فردی روسای هیئت مدیره با ضعف کنترل داخلی درارتباط است. نتایج کلی نشان می‌دهد که کیفیت کنترل داخلی بهتر و ضعف های کنترل داخلی کاهش می‌یابد و اصلاح ضعف در شرکت هایی که اعضای هیئت مدیره و روسای هیئت مدیره دارای صلاحیت های قوی تری هستند به احتمال زیاد اعمال می‌شود. علاوه بر این، مالکیت تأثیر تعدیل کننده ای در رابطه بین خصوصیات فردی اعضای هیات مدیره و کنترل داخلی دارد. با این حال، رفتار هیئت مدیره واسطه ای بین اعضای هیئت مدیره و کنترل داخلی ندارد.

کوامه و منشا (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی افشای اطلاعات کنترل داخلی و حاکمیت شرکتی پرداختند. نتایج افشای اطلاعات کنترل داخلی، میانگین ۳۵ درصد را نشان

۱- دوره مالی آنها منتهی به پایان اسفند هر سال باشد.
 ۲- سال مالی در طی دوره های مورد نظر تغییری نداشته باشد.
 ۳- سهام شرکت حداقل شش ماه در سال مورد معامله قرار گرفته باشد . ۴- جزء شرکت های سرمایه گذاری ، واسطه‌گری و مالی نباشد . ۵- اطلاعات مورد نیاز برای انجام این تحقیق در دوره زمانی مورد بررسی در دسترس باشد .
 در نهایت اطلاعات مالی مربوط به ۸۷ شرکت به طور نمونه در دوره زمانی ۷ ساله از سال های ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۷ با اعمال محدودیت های فوق بعنوان نمونه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۷- مدل ها و متغیرهای پژوهش

برای آزمون فرضیه های تحقیق ، پس از غربالگری و انتخاب نمونه از جامعه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار و جمع آوری اطلاعات متغیرهای معرفی شده در تعریف عملیاتی متغیرها به شرح زیر اقدام شد:

مدل رگرسیونی فرضیه اول :

$$ICW_{it} = \beta_0 + \beta_1 RF1_{it} + \beta_2 RF2_{it} + \beta_3 RF3_{it} + \beta_4 RF4_{it} + \beta_5 RF5_{it} + \beta_6 RF6_{it} + \beta_7 RF7_{it} + \beta_8 RF8_{it} + \beta_9 RF9_{it} + \beta_{10} LEV_{it} + \beta_{11} SIZE_{it} + \beta_{12} MTB_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل رگرسیونی فرضیه فرعی اول از فرضیه اصلی دوم :

$$ICW_{it} = \beta_0 + \beta_1 BD INDEP_{it} + \beta_2 LEV_{it} + \beta_3 SIZE_{it} + \beta_4 MTB_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل رگرسیونی فرضیه فرعی دوم از فرضیه اصلی دوم :

$$ICW_{it} = \beta_0 + \beta_1 INSOWN_{it} + \beta_2 LEV_{it} + \beta_3 SIZE_{it} + \beta_4 MTB_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل رگرسیونی فرضیه سوم :

$$ICW_{it} = \beta_0 + \beta_1 OR_{it} + \beta_2 LEV_{it} + \beta_3 SIZE_{it} + \beta_4 MTB_{it} + \varepsilon_{it}$$

که در آنها:

۷-۱- متغیرهای مستقل

۷-۱-۱- مولفه های ریسک

افشای مولفه های ریسک بیانگر ارائه اطلاعاتی است که استفاده کننده را از هر فرصت یا تهدید ، که بر شرکت اثر داشته یا ممکن است داشته باشد یا مدیریت این فرصت ها ، تهدیدها ، آگاه کند (لنسلی و همکاران ، ۲۰۰۶). افشای مولفه های ریسک شرکت ها به روش تحلیل محتوا اندازه گیری شده است . در این پژوهش عبارت های مربوط به ریسک های

منفی دارد . همچنین، نقاط ضعف کنترل های داخلی روی رابطه بین سود و ارزش شرکت تأثیر منفی دارد.

حاجیه و حسین نژاد (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی عوامل تأثیر گذار بر نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی پرداختند. نتایج نشان داد که بین لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام، نسبت موجودی کالا به جمع کل دارایی و زیان با نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد و تسعیر نرخ ارز، رشد درآمد، ارزش بازار بر ارزش دفتری، نمره Z آلتمن و جمع کل بدهی بر دارایی رابطه ای با نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی ندارد. در نتیجه می توان گفت ضعف های با اهمیت موجود در گزارش حسابرسان از بعضی معیارهای مالی تأثیر می پذیرد.

وکیلی فرد ، اوحدی و کریمی حساری (۱۳۹۲) در پژوهشی به بررسی رابطه بین ضعف کنترل های داخلی و ریسک سیستماتیک پرداختند. یافته های این تحقیق نشان داد که در صورت وجود ضعف و نارسایی در سیستم کنترل های داخلی، شاخص ریسک سیستماتیک شرکت ها افزایش می یابد.

۵- فرضیه های پژوهش

باتوجه به آنچه بیان شد ، فرضیه های پژوهش به شرح زیر مطرح می شود:

۱) بین افشای مولفه های ریسک و ضعف کنترل داخلی

رابطه معناداری وجود دارد.

۲) بین ساختار حاکمیت شرکتی و ضعف کنترل داخلی

رابطه معناداری وجود دارد.

۲-۱) بین استقلال هیات مدیره و ضعف کنترل داخلی

رابطه معناداری وجود دارد.

۲-۲) بین مالکیت نهادی و ضعف کنترل داخلی

رابطه معناداری وجود دارد.

۳) بین ریسک عملیاتی و ضعف کنترل های داخلی رابطه

معناداری وجود دارد.

۶- روش شناسی پژوهش

داده های این پژوهش از صورت های مالی حسابرسی شده و گزارش فعالیت های هیئت مدیره شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و پایگاه های اینترنتی مانند تارنمای کدال و پایگاه رسمی بورس استخراج شده است. جهت تعیین نمونه آماری پژوهش محدودیت هایی بدین شرح اعمال شد :

با پژوهش مانسیف وهمکاران (۲۰۱۲) اگر شرکت حداقل یک ضعف در سیستم کنترل های داخلی داشته باشد عدد یک ودرغیر این صورت مقدار آن صفر خواهد بود.

۷-۳- متغیرهای کنترلی

۷-۳-۱- **اهرم مالی** : کل بدهی ها تقسیم بر کل دارایی ها (بولو وهمکاران، ۱۳۹۱).

۷-۳-۲- **اندازه شرکت** : لگاریتم ارزش دفتری کل دارایی ها (بولو وهمکاران، ۱۳۹۱).

۷-۳-۳- **جریان نقد عملیاتی**: جریان خالص وجه نقد فعالیت عملیاتی تقسیم بر سود عملیاتی (بولو وهمکاران، ۱۳۹۱).

۸- یافته های پژوهش

۸-۱- آمار توصیفی

جدول (۱) و (۲) ، آمار توصیفی شرکت های موجود در نمونه را ارائه می نماید. مطابق جدول (۱) میانگین مولفه های ریسک به ترتیب برابر با میانگین ۰/۶۹۶ ، ۰/۴۸۱ و ۰/۷۴۲ و ۰/۴۷۰ و ۰/۳۹۶ و ۰/۶۳۴ و ۰/۴۶۵ و ۰/۶۵۲ و ۰/۳۲۳ است که در ۶۰۹ مورد مشاهده مقادیر فوق الذکر در گزارش فعالیت هیات مدیره شرکت های نمونه درباره ریسک های مذکور توضیحاتی مشاهده شده است ، باتوجه به مقادیر میانگین مولفه های ریسک اهمیت توجه به آن اطلاعات از منظر تهیه کنندگان اطلاعات متفاوت بوده است. اهمیت انتشار اطلاعات تکمیلی در مورد مولفه ریسک نوسانات نرخ ارز و نرخ بهره و نقدینگی به ترتیب در ۰/۷۴ ، ۰/۷۰ ، ۰/۶۵ موارد مشاهده شده توسط تهیه کنندگان اطلاعات (ناشران) جلب توجه داده شده است . درصورتی که اطلاعات مولفه ریسک اقبال مشتری ، کاهش قیمت محصول ، تجاری به ترتیب ۰/۳۲ ، ۰/۴۰ و ۰/۴۶ موارد مشاهده توسط ناشران حاوی اطلاعات مهم برای تصمیم گیری تشخیص و گزارشگری شده است. متغیر ضعف کنترل های داخلی با میانگین ۰/۲۳۰ نشان دهنده مقدار افشاء نقاط ضعف بااهمیت کنترل های داخلی در گزارش حسابرسی است.

ارائه شده به عنوان یک متغیر مجازی در نظر گرفته شده است. بدین ترتیب در صورتی که شرکتی یک قلم اطلاعات ریسکی در گزارش فعالیت هیات مدیره به عنوان معیار افشای ریسک (بدون توجه به تعداد و نوع آن که ممکن است جمله ، تصویر یا نمودار باشد) به آن امتیاز یک و اگر افشاء نشده باشد صفر داده شده است. به طور عمده در این پژوهش مولفه های ریسک مورد مشاهده (ریسک نوسانات نرخ بهره RF1 ، ریسک کیفیت محصولات RF2 ، ریسک نوسانات نرخ ارز RF3 ، ریسک قیمت نهاده های تولیدی RF4 ، ریسک کاهش قیمت محصولات RF5 ، ریسک مربوط به عوامل بین المللی و یا تغییر مقررات دولتی RF6 ، ریسک تجاری RF7 ، ریسک نقدینگی RF8 ، ریسک اقبال مشتریان به محصولات جایگزین RF9 قرار گرفته است .

۷-۱-۲- ساختار حاکمیت شرکتی

به منظور ارزیابی ساختار حاکمیت شرکتی از شاخص های زیر استفاده شد:

استقلال هیات مدیره: تعداد مدیران غیر موظف به کل مدیران مالکیت نهادی: درصد سهامداران نهادی به کل سهام

۷-۱-۳- ریسک عملیاتی

برای محاسبه این ریسک از روش ریسک بکارگیری دارایی ها (کیماز، ۲۰۰۶) استفاده شده است:

$$\text{sales} = \text{فروش}$$

$$\text{TA} = \text{جمع دارایی ها}$$

$$X = \frac{\text{sales}}{\text{TA}}$$

$$\bar{X} = \text{میانگین } X$$

$$\sigma = \text{انحراف معیار } X$$

$$\text{OR} = \frac{X - \bar{X}}{\sigma}$$

۷-۲- متغیر وابسته- ضعف کنترل های داخلی

برای سنجش ضعف در کنترل داخلی به عنوان متغیر وابسته از نقاط ضعف بااهمیت کنترل های داخلی استفاده می گردد که از گزارش حسابرسان مستقل به دست می آید. طبق چک لیست کنترل های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی مصوب سازمان بورس واوراق بهادار از سال ۱۳۹۱ به بعد حسابرس شرکت مکلف شده است کنترل های داخلی شرکت را بررسی نموده و مواردی که حاکی از عدم رعایت یا عدم اجرای مطلوب کنترل های داخلی می باشد را در گزارش حسابرسی افشا کند؛ بنابراین، تمرکز پژوهش حاضر بر بندهای ذیل مسئولیت های قانونی گزارش حسابرسی شرکت ها می باشد. ازاین رو، مشابه

جدول (۱): تحلیل توصیفی مقادیر مربوط به متغیرهای مجازی

متغیر	مقادیر مجازی	فراوانی	درصد فراوانی	متغیر	مقادیر مجازی	فراوانی	درصد فراوانی
ریسک نوسانات نرخ بهره	۰	۱۸۵	۰/۳۰۴	ریسک کاهش قیمت محصولات	۰	۳۶۸	۰/۶۰۴
	۱	۴۲۴	۰/۶۹۶		۱	۲۴۱	۰/۳۹۶
ریسک کیفیت محصولات	۰	۳۱۶	۰/۵۱۹	ریسک مربوط به عوامل بین المللی و یا تغییر مقررات دولتی	۰	۲۲۳	۰/۳۶۶
	۱	۲۹۳	۰/۴۸۱		۱	۳۸۶	۰/۶۳۴
ریسک نوسانات نرخ ارز	۰	۱۵۷	۰/۲۵۸	ریسک تجاری	۰	۳۲۶	۰/۵۳۵
	۱	۴۵۲	۰/۷۴۲		۱	۲۸۳	۰/۴۶۵
ریسک قیمت نهاده های تولیدی	۰	۲۶۲	۰/۴۳۰	ریسک نقدینگی	۰	۲۱۱	۰/۳۴۶
	۱	۳۴۷	۰/۴۷۰		۱	۳۹۷	۰/۶۵۲
ریسک اقبال مشتریان به محصولات جایگزین	۰	۴۱۲	۰/۶۷۷	ضعف کنترل های داخلی	۰	۴۶۹	۰/۷۷۰
	۱	۱۹۷	۰/۳۲۳		۱	۱۴۰	۰/۲۳۰
تعداد مشاهدات: ۶۰۹							

جدول (۲): آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	نماد متغیر	میانگین	انحراف معیار	کشدگی	چولگی	کمینه	بیشینه
استقلال هیات مدیره	BD INDEP	۰/۶۴۰	۰/۲۳۱	۳/۵۶۸	-۰/۷۱۴	۰	۱
ریسک عملیاتی	OR	-۰/۰۳۱	۰/۸۶۵	۵/۳۳۳	۱/۱۹۵	-۱/۷۶۰	۳/۹۸۲
مالکیت نهادی	INSOWN	۰/۷۵۱	۰/۱۶۸	۵/۶۲۱	-۱/۴۷۳	۰/۰۲۸	۰/۹۹۵
اهرم مالی	LEV	۰/۵۸۸	۰/۲۲۰	۲/۸۵۲	۰/۰۱۴	۰/۰۹۶	۱/۳۲۳
اندازه شرکت	SIZE	۲۷/۹۲۱	۱/۵۸۷	۳/۸۷۴	۰/۶۰۹	۲۳/۶۱۶	۳۳/۴۲۷
جریان نقد عملیاتی	CF	۰/۷۲۲	۱/۱۵۴	۴/۴۲۰	-۰/۲۸۸	-۲/۹۹۲	۳/۹۶۱
تعداد مشاهدات: ۶۰۹							

۸-۲- نتایج آزمون فرضیه های پژوهش

نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول، جهت بررسی رابطه بین افشاء اختیاری مولفه های ریسک و ضعف کنترل های داخلی به شرح جدول ۳ قابل مشاهده است. از آنجا که متغیر وابسته پژوهش متغیری مجازی است و به صورت ۱ و ۰ اندازه گیری شده لذا از رگرسیون لجستیک استفاده شده است. با توجه به نتایج آزمون مشاهده می شود که مقدار آماره LR که بیانگر معنادار بودن کل رگرسیون است، برابر ۰/۰۰۰ بوده و نشان می دهد که مدل معنادار است.

بر اساس نتایج، تنها آماره Z و سطح معناداری متغیر ریسک نوسانات نرخ بهره و ریسک تجاری، نشانگر معناداری ضرایب است. این یافته نشان می دهد که بین مولفه های ریسک (ریسک تجاری و ریسک نوسانات نرخ بهره) با ضعف کنترل های داخلی رابطه معناداری دارد. جهت بررسی صحت پیش بینی مدل از آزمون درصد صحت پیش بینی استفاده شده است. که در مجموع مدل دارای ۶۷ درصد پیش بینی صحیح بوده است.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم پژوهش، جهت بررسی رابطه بین ساختار حاکمیت شرکتی و ضعف کنترل های داخلی به شرح جدول ۵ و ۴ قابل مشاهده است. از آنجا که متغیر وابسته پژوهش متغیری مجازی است و به صورت ۱ و ۰ اندازه گیری شده لذا از رگرسیون لجستیک استفاده شده است. با توجه به نتایج آزمون مشاهده می شود که مقدار آماره LR که بیانگر معنادار بودن کل رگرسیون است، برابر ۰/۰۴۰ و ۰/۰۲۶ بوده و نشان می دهد که مدل معنادار است.

بر اساس نتایج، آماره Z و سطح معناداری متغیر ساختار حاکمیت شرکتی (استقلال اعضای هیات مدیره و مالکیت نهادی)، نشانگر عدم معناداری ضرایب است. این یافته نشان می دهد که بین ساختار حاکمیت شرکتی (استقلال اعضای هیات مدیره و مالکیت نهادی) با ضعف کنترل های داخلی رابطه معناداری وجود ندارد. جهت بررسی صحت پیش بینی مدل از آزمون درصد صحت پیش بینی استفاده شده است. که در مجموع مدل دارای ۷۷ درصد پیش بینی صحیح بوده است.

جدول (۳): نتیجه آزمون فرضیه اول پژوهش

احتمال	آماره تی	ضرایب	نماد
۰/۴۳۵	-۰/۷۸۰	-۱/۴۵۴	C
۰/۰۰۲	-۳/۱۱۵	-۰/۸۰۱	RF1
۰/۶۳۶	۰/۴۷۴	۰/۱۱۷	RF2
۰/۵۲۴	۰/۶۳۸	۰/۱۷۷	RF3
۰/۰۷۸	-۱/۷۶۴	-۰/۴۲۵	RF4
۰/۵۹۰	۰/۵۳۹	۰/۱۲۹	RF5
۰/۴۳۸	۰/۷۷۶	۰/۱۹۴	RF6
۰/۰۰۴	-۲/۹۱۱	-۰/۸۳۲	RF7
۰/۱۶۱	۱/۴۰۲	۰/۳۶۴	RF8
۰/۳۱۵	۱/۰۰۴	۰/۲۲۲	RF9
۰/۰۸۷	-۱/۷۱۴	-۰/۱۵۱	CF
۰/۵۹۱	-۰/۵۳۸	-۰/۲۵۱	LEV
۰/۶۸۹	۰/۴۰۱	۰/۰۲۸	SIZE
۳۶/۴۹۰	LR آماره	۰/۱۵۶	ضریب تعیین مک فادن
-۳۱۰/۰۸۹	Log likelihood	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۶۶/۶۹۰	درصد صحت پیش بینی		

جدول (۴): نتیجه آزمون فرضیه فرعی اول از فرضیه اصلی دوم پژوهش

سطح معناداری	آماره z	ضرایب	متغیر
۰/۸۰۵	۰/۲۴۷	۰/۴۳۳	C
۰/۹۰۲	-۰/۱۲۳	-۰/۰۵۲	INDEP BD
۰/۰۷۹	-۱/۷۵۹	-۰/۱۴۸	CF
۰/۳۵۷	-۰/۹۲۲	-۰/۴۱۳	LEV
۰/۴۴۱	-۰/۷۷۰	-۰/۰۴۸	SIZE
۴/۵۲۵	LR آماره	۰/۱۳۷	ضریب تعیین مک فادن
-۳۲۶/۰۷۲	Log likelihood	۰/۰۴۰	سطح معناداری
۷۷/۰۱۰	درصد صحت پیش بینی		

جدول (۵): نتیجه آزمون فرضیه فرعی دوم از فرضیه اصلی دوم پژوهش

سطح معناداری	آماره z	ضرایب	متغیر
۰/۶۱۰	۰/۵۱۰	۰/۸۵۸	C
۰/۳۹۳	-۰/۸۵۴	-۰/۵۰۰	INSOWN
۰/۰۷۶	-۱/۷۷۷	-۰/۱۴۴	CF
۰/۴۳۰	-۰/۷۸۸	-۰/۳۶۹	LEV
۰/۴۰۲	-۰/۸۳۸	-۰/۰۵۰	SIZE
۵/۲۹۶	LR آماره	۰/۱۲۸	ضریب تعیین مک فادن
-۳۲۵/۶۸۷	Log likelihood	۰/۰۲۶	سطح معناداری
۷۷/۰۱۰	درصد صحت پیش بینی		

بر اساس نتایج ، آماره Z و سطح معناداری متغیر ریسک عملیاتی ، نشانگر عدم معناداری ضرایب است. این یافته نشان می دهد که بین ریسک عملیاتی با ضعف کنترل های داخلی رابطه معناداری وجود ندارد. جهت بررسی صحت پیش بینی مدل از آزمون درصد صحت پیش بینی استفاده شده است. که در مجموع مدل دارای ۷۷ درصد پیش بینی صحیح بوده است.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه سوم پژوهش ، جهت بررسی رابطه بین ریسک عملیاتی و ضعف کنترل های داخلی به شرح جدول ۶ قابل مشاهده است . از آنجا که متغیر وابسته پژوهش متغیری مجازی است و به صورت ۰ و ۱ اندازه گیری شده لذا از رگرسیون لجستیک استفاده شده است . با توجه به نتایج آزمون مشاهده می شود که مقدار آماره LR که بیانگر معنادار بودن کل رگرسیون است ، برابر ۰/۰۳۶ بوده و نشان می دهد که مدل معنادار است.

جدول (۶): نتیجه آزمون فرضیه سوم پژوهش

احتمال	آماره تی	ضرایب	نماد
۰/۷۳۰	۰/۳۴۵	۰/۵۹۷	C
۰/۳۱۶	-۱/۰۰۴	-۰/۱۲۳	OR
۰/۱۱۵	-۱/۵۷۸	-۰/۱۳۴	CF
۰/۵۰۴	-۰/۶۶۸	-۰/۳۰۵	LEV
۰/۳۷۵	-۰/۸۸۷	-۰/۰۵۵	SIZE
۵/۵۴۱	آماره LR	۰/۱۰۸	ضریب تعیین مک فادن
-۳۲۵/۵۶۴	Log likelihood	۰/۰۳۶	سطح معناداری
۷۷/۰۱۰	درصد صحت پیش بینی		

مهم مدیریتی خواهد بود. گزارش اطلاعات مربوط به ریسک ، مقادیر زیادی از اطلاعات را در مورد عوامل خطر احتمالی و تأثیر آنها در موقعیت های عملیاتی شرکت ها به سرمایه گذاران ارائه می دهد، بنابراین، نقش مهمی در کاهش عدم تقارن اطلاعات بین مدیران و سرمایه گذاران دارد.

علاوه بر این، گزارش ریسک، اطلاعات مربوط به عوامل خطر احتمالی شرکت و پاسخ های مربوط به ریسک شرکت را منعکس می کند که توانایی مدیران در مقابله با عدم قطعیت ها و نوسانات را نشان می دهد. ارزیابی ریسک و پاسخ به ریسک از گام های اساسی مدیریت ریسک است که پایه و اساس کنترل ریسک های شرکت را تعیین می کند. تنها هنگامی که شرکت ها فاکتورهای ریسک را به دقت ارزیابی کرده و اقدامات مناسبی را برای مقابله با ریسک ها انجام می دهند ، می توانند ضمن کاهش ریسک های شرکت ، حداکثر سود را کسب کنند. افشای اطلاعات مربوط به ریسک حاوی اطلاعات زیادی در مورد فعالیت های مربوط به ارزیابی و کنترل ریسک و از نکات کلیدی کیفیت کنترل داخلی است. بدیهی است که گزارش مولفه های ریسک اثرات مثبتی بر کیفیت کنترل داخلی دارد. لذا با توجه به نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل آماری اطلاعات جمع آوری شده با استفاده از رگرسیون لاجیت ، نشان دهنده

۹- بحث و نتیجه گیری

بدون شک، کنترل داخلی کلید بقاء شرکت، غیر از حاکمیت خوب و شیوه های اخلاقی کسب و کار است. مطالعات قبلی نشان می دهند که شرکت های با ضعف کنترل داخلی، شیوه های کاری غیر اخلاقی و فقدان مسئولیت اجتماعی منجر به عملکرد و ساختار مالی ضعیف می شوند (سالین وهمکاران، ۲۰۱۶؛ نوربیت وهمکاران ، ۲۰۱۵) و به شهرت شرکت آسیب می رسانند . نظر به اهمیت این موضوع در این پژوهش به ارائه الگوی ضعف کنترل های داخلی براساس معیارهای کنترلی شاخص کیفی حسابداری بین ۸۷ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۷ پرداخته است.

از آنجا که ریسک تقریباً در هر فعالیت تجاری و عملیاتی وجود دارد ، ابعاد و پیچیدگی ریسک ها نسبت به گذشته بیشتر خواهد بود. بنابراین شناخت عوامل ایجاد کننده ریسک (یعنی شناخت ریسک های ناشی از تصمیمات مدیریت شرکت ها و سازمان ها برای خروجی ها و ورودی های شرکت) یک امر ضروری هم برای شرکت و هم برای سرمایه گذاران می باشد. در این زمینه ، افشای مرتبط با ریسک ، مجموعه گسترده ای از اطلاعات مربوط به ریسک را در بر می گیرد و از تصمیمات

پژوهش، بین مالکیت نهادی و ضعف کنترل های داخلی رابطه معناداری وجود ندارد. اما ضریب منفی به دست آمده از این متغیر، سازگاری این یافته را با مبانی نظری نشان می دهد. بنابر فرضیه نظارت فعال، مالکان نهادی از قدرت رأی خود در جهت نظارت فعال بر عملیات شرکت و تصمیم گیری بهتر استفاده می نمایند. به بیانی دیگر به دلیل حجم ثروت سرمایه گذاری شده، سرمایه گذاری خود را به طور فعال مدیریت می کنند. این نتایج از این ادعا حمایت می کند که ترکیب مالکیت نهادی می تواند بر تصمیمات کنترل داخلی شرکت تأثیر بگذارد. نتایج پژوهش با نتایج پژوهش تانگو زو (۲۰۱۰) همسو نیست.

ریسک پذیری عنصری جدایی ناپذیر از راهبرد شرکت، محرکی برای دستیابی به اهداف و بخشی از تصمیم گیری در سازمان است. ریسک عملیاتی ریسک ضرر ناشی از فرآیندهای داخلی ناکارآمد، افراد و سیستم ها یا رویدادهای خارجی است که می تواند جریان عملیات تجاری را مختل کند. ریسک عملیاتی می تواند به ریسک عملکرد یک شرکت و هم استراتژی هایی که مدیریت در اجرای سیاست های شرکت بکار می برد، اشاره کند. بنابراین، مدیریت ریسک عملیاتی چارچوبی است که می تواند بحرانی ترین خطرات عملیاتی سازمان را به موقع تشخیص داده و به طور مؤثر به کلیه افراد مورد نیاز در سطوح مختلف مدیریت با داشتن اطلاعات کافی جهت انجام اقدامات لازم، گزارش دهد. اگر مدیریت ریسک عملیاتی مناسبی صورت نگیرد، به فاجعه منجر می شود و سرانجام به سقوط شرکت می انجامد. بنابراین استقرار سیستم مدیریت ریسک می تواند به بهترین وجه بر سیستم کنترل داخلی تأثیر بگذارد. نتایج نشان دهنده عدم معناداری ریسک عملیاتی و ضعف کنترل های داخلی است. به نظر می رسد اگرچه شناسایی و تحلیل ریسک یکی از اجزای سیستم کنترل داخلی اثربخش است و باید مدیریت با هشیاری کامل به آن بنگرد اما تا حدودی این ریسک ها توسط مدیران نادیده گرفته می شود و ممکن است برخی از این ریسک ها مانند شناسایی رقبای، مورد توجه قرار بگیرد و حتی گزارش جامعی از آن ارائه نشود.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر افشای مولفه های ریسک با ضعف کنترل های داخلی رابطه معناداری دارند و این مطلب می تواند مؤید سودمندی اطلاعات مزبور برای ارزیابی ضعف کنترل های داخلی باشد. لذا این امکان وجود دارد که مؤسسه و یا نهادی مستقل نظیر جامعه حسابداران رسمی ایران به ارزیابی شرکت ها از بعد ضعف کنترل های داخلی و رتبه بندی آنها از این حیث بپردازد. و همچنین به سرمایه گذاران در بازار

آن است که بین افشای مولفه های ریسک و ضعف کنترل های داخلی ارتباط معناداری وجود دارد. مطابق با نظریه علامت دهی، شرکت ها مایل به ارائه توانایی خود در مدیریت ریسک هستند. بر اساس نظریه نمایندگی افشای مولفه های ریسک می تواند نتایج متعددی از جمله کاهش ضعف کنترل های داخلی داشته باشد. بدین سو، نتایج مبین اهمیت و اثربخشی افشای مولفه های ریسک در افزایش کیفیت کنترل های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی است. نتایج پژوهش حاضر به نوعی با پژوهش زو و وانگ (۲۰۱۳) مطابقت دارد.

نقش خوب حاکمیت شرکتی در مدیریت شرکت نمی تواند دست کم گرفته شود. بنابراین توجه به این نکته حائز اهمیت است که حاکمیت شرکتی با خطرات و کنترل های داخلی پیوند دارد. حضور اعضای مستقل در ساختار هیئت مدیره به عنوان یکی از سازوکارهای حاکمیت شرکتی نقش بسزائی در کاهش ضعف کنترل های داخلی شرکت دارند. در صورت عدم استقلال اعضای هیأت مدیره از مدیریت شرکت، قدرت چانه زنی این اعضا در ارائه نظرات متضاد با سایرین کاهش یافته و بر اجرای نقش نظارتی توسط آنها اثر سوئی خواهد داشت. بنابراین انتظار می رود که هیأت مدیره مستقل و بزرگ تر نظارت بهتری بر شرکت داشته باشد و کنترل های داخلی اثر بخش تر باشند. لذا نتایج نشان دهنده عدم معناداری رابطه بین استقلال هیأت مدیره و ضعف کنترل های داخلی است، اما ضریب منفی به دست آمده از این متغیر، سازگاری این یافته را با مبانی نظری نشان می دهد. از دیدگاه تئوری نمایندگی حضور اعضای غیر موظف در ساختار هیأت مدیره شرکت ها به کاهش تضاد منافع مدیران و ذی نفعان کمک می کند و موجب کاهش عدم تقارن اطلاعاتی بین ارکان درونی و بیرونی شرکت می شود. بنابراین تحقیق حاضر بر نقشی که انتظار می رود این ویژگی حاکمیت شرکتی در کاهش رفتارهای فرصت طلبانه مدیریت و ضعف کنترل داخلی داشته باشند تأکید می کند. نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش خلیف و سماها (۲۰۱۹) همسو و با نتایج پژوهش کومه و منشا (۲۰۱۶) مطابقت ندارد.

مالکان نهادی به عنوان یکی دیگر از مکانیزم های حاکمیت شرکتی، تأثیر مثبتی بر کیفیت ساختار حاکمیت شرکتی خواهند داشت، چرا که سرمایه گذاران نهادی تمایل به سرمایه گذاری در شرکت هایی با ساختار حاکمیت شرکتی خوب دارند. بدین ترتیب شرکت های با مالکیت نهادی بیشتر به احتمال بیشتری کنترل های داخلی بهتری نسبت به فرآیند گزارش مالی دارند و احتمال کمتری وجود دارد که در افشای ضعف کنترل های داخلی دچار مشکل شوند. با توجه به نتایج

مدیریت ریسک با عملکرد شرکت های فعالی صنایع غذایی. پژوهش های تجربی حسابداری. سال چهارم. شماره ۱۳. صص ۴۵-۶۰.

۵) حاجیها ، زهره وحسین نژاد ، محمد. (۱۳۹۴). عوامل اثرگذار بر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی. پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی. سال هفتم، شماره ۲۶. صص ۱۱۹-۱۳۷.

۶) فیروزعلیزاده، اکرم ورضایی، فرزین. (۱۳۹۵). رابطه رقابت در بازار محصول و مدیریت ریسک یکپارچه مبتنی بر گزارشگری مالی بر تصمیمات مدیریت. پژوهش های کاربردی در گزارشگری مالی. سال پنجم ، شماره ۹. صص ۲۰۱-۱۷۳.

۷) مولایی نژاد مهدی؛ عطایی، ابودر، (۱۳۹۳). شناسایی و اولویت بندی موانع و محدودیت های پیاده سازی پروژه حسابرسی مبتنی بر ریسک با استفاده از روش سلسله مراتبی فازی. مجله حسابرسی، شماره ۷۰.

۸) وکیلی فرد حمیدرضا، واحدی فریدون، کریمی حساری فرشاد. (۱۳۹۲). رابطه بین ضعف کنترل های داخلی و ریسک سیستماتیک. مطالعات کمی در مدیریت. دوره ۴ ، شماره ۱ ، صص ۱۱۷-۱۳۴.

9) A Risk Management Standard, (2002), Published by AIRMIC, ALARM, IRM.

10) Balsam, S., Jiang, W. and Lu, B. (2014), "Equity incentives and internal control weaknesses", Contemporary Accounting Research, Vol. 31, pp. 178-201.

11) Shang, A. 2003. Earnings management and institutional ownership. Working paper, Harvard University.

12) Bell, T., & Carcello, J. (2000). A decision aid for assessing the likelihood of fraudulent financial reporting. Auditing: A Journal of Practice & Theory, 19(1), 169-184.

13) Beretta, S., & Bozzolan, S. 2004. A framework for the analysis of firm risk communication. The International Journal of Accounting, 39(1): 265-288.

14) Beasley, M.S., Clune, R. and Hermanson, D.R. (2005). Enterprise risk management: An empirical analysis of factors associated with the extent of implementation. Journal of Accounting and Public Policy, 24 (6), 521-531.

15) Banker, R., Sirohi, N. (2005). Finding The Best Marketing Mix, Journal Of Business Strategy, Vol. 26, Issue 6, pp: 10-11 .

16) Chung, R., Firth, M., and Kim, J.B. 2002. Institutional Ownership and Opportunistic Earnings Management. Journal of Corporate Finance, 8(1), 29-48.

17) Chen, Y., Knechel, R., Marisetty, V. B., Truong, C. and Veeraraghavan, M. (2017), "Board independence and internal control weakness: Evidence from SOX 404 disclosures", AUDITING:

سهم قبل از انجام معامله سطح افشای ریسک شرکت های مورد نظر را مورد مطالعه قرار دهند .

برای پژوهش های آتی ، موضوع های زیر پیشنهاد می شود:

۱- در این پژوهش جهت سنجش مولفه های ریسک از تکنیک تحلیل محتوا ، از جملات به عنوان واحد تحلیل استفاده شد. میزان افشا و عدم افشای آیتم های مولفه های ریسک به ترتیب صفر و یک لحاظ گردید. پیشنهاد می شود برای تحقیقات آتی از لگاریتم کل تعداد واژگان افشای ریسک به عنوان نخستین شاخص تجربی برای کیفیت افشای ریسک مورد استفاده قرار گیرد.

۲. در این پژوهش ریسک عملیاتی با استفاده از سنجه ریسک بکارگیری دارایی ها (کیماز ۲۰۰۶) استفاده شد ، پیشنهاد می شود از دیگر سنجه های ریسک عملیاتی مانند (ریسک به کارگیری منابع انسانی) (گوردون ، ۲۰۰۹) ، یا ترکیبی از این دو) استفاده شود.

در این پژوهش از روش تحلیل محتوا استفاده شد و در نتیجه محدودیت های روش پژوهش کیفی در رابطه با آن مطرح است (هر چند برای افزایش روایی و پایایی نهایت تلاش صورت پذیرفت). و همچنین عدم افشای ریسک شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار جهت جمع آوری داده ها مهمترین محدودیت های پژوهش حاضر بشمار می آید.

فهرست منابع

۱) ابراهیمی کردلر ، علی؛ حسن بیگی، وحید ؛ غواصی کناری، محمد(۱۳۹۷). بررسی تاثیر ضعف کنترل های داخلی بر عملکرد و ارزش شرکت . مجله دانش حسابداری مالی ، دوره ۵ ، شماره ۳ ، شماره پیاپی ، ۱۸ ، صص ۶۸-۴۵.

۲) ایمانی بردقی، محمد؛ کاظمی علوم، مهدی ؛ عبدی ، مصطفی. (۱۳۹۷). بررسی تنوع جنسیتی در هیئت مدیره بر احتمال وجود ضعف در کنترل های داخلی . دوفصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری. دوره ۳ ، شماره ۵، صص ۲۶۳-۲۸۵.

۳) بولو، قاسم. باباجانی، جعفر. محسنی ملکی، بهرام. (۱۳۹۱)، "رابطه بین وجه نقد بیشتر و کمتر از حد بهینه، با عملکرد آینده شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". مجله دانش حسابداری. سال سوم، شماره ۱۱، صص ۲۹-۷.

۴) حسینی، سید عبدالرضا؛ حسینی، سید محمد حسین و مطهری، سید مهدی . (۱۳۹۳). رابطه ی استفاده از فنون

- A Journal of Practice & Theory, Vol. 36, No. 2, pp. 45-62.
- 18) Fama, E.F. and Jensen, M.C. (1983), "Separation of ownership and control", Journal of Law and Economics, Vol. 26 No. 2, pp. 301-325.
  - 19) Jensen, M.C. and Meckling, W.H. (1976), "Theory of the firm: managerial behaviour, agency costs and ownership structure", Journal of Financial Economics, Vol. 3 No. 4, pp. 305-360.
  - 20) [Khlif, H.](#) and [Samaha, K.](#) (2019), "Board independence and internal control quality in Egypt: does CEO duality matter?", [International Journal of Law and Management](#), Vol. 61 No. 2, pp. 345-358. <https://doi.org/10.1108/IJLMA-08-2017-0202>.
  - 21) [Khlif, H.](#) and [Samaha, K.](#) (2016), "Audit committee activity and internal control quality in Egypt: does external auditor's size matter?", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 30 No. 3, 269 - 289.
  - 22) Kwame Ben ,[Agyei-Mensah](#) , (2016),"Internal control information disclosure and corporate governance: evidence from an emerging market", *Corporate Governance*, Vol. 16 Iss 1 pp. 79 – 95.
  - 23) [Kinyua, J. K.](#) (2016). Effect of Internal Control Systems on Financial Performance of Companies Quoted in the Nairobi Securities Exchange, PH.D Thesis, JOMO KENYATTA UNIVERSITY OF AGRICULTURE AND TECHNOLOGY.
  - 24) [Meulbroek, L. K.](#) (2002). A senior manager's guide to integrated risk management. *Journal of Applied Corporate Finance*, 14(4), 56-70.
  - 25) [Mitra, S., & Cready, W. M.](#) 2005. Institutional stock ownership, accrual management and information environment. *Journal of Accounting Auditing & Finance*, 20(3): 257-286.
  - 26) [Lu Yu](#) ,[Yue Cao](#) (2018). The individual characteristics of board members and internal control weakness: Evidence from China. [Pacific-Basin Finance Journal](#), Volume 51, October 2018, Pages 75-94.
  - 27) [Sutton, S.G., Khazanchi, D., Hampton, C. and Arnold, V.](#) (2008). Risk analysis in extended enterprise environments: Identification of critical risk factors in B2B e-commerce relationships. *Journal of the Association for Information Systems*, 9 (3-4), 151-174.
  - 28) [Shang, A.,](#) 2003. Earnings management and institutional ownership. Unpublished working paper. Harvard University.
  - 29) [Shleifer, A., and R. W. Vishny,](#) 1997, A survey of corporate governance, *The Journal of Finance* 52, 737-783.
  - 30) [Tang ,A, Li Xu](#) .(2010). Institutional Ownership and Internal Control Material Weakness. *Quarterly Journal of Finance and Accounting* .Vol. 49, No. 2, pp. 93-117 .
  - 31) [Zhou ,Tingting, Xing Wang.](#)(2013). Institutional Ownership, Risk Disclosure, and Potential Benefits: From the Perspective of Internal Control and Firm Risk. *Front. Bus. Res. China* 2013, 7(4): 535-560